

ВІДГУК

офіційного опонента доктора медичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України Шафрана Леоніда Мойсейовича на дисертаційну роботу Сасіної Ольги Сергіївни на тему: «Психогігієна навчання старшокласників в спеціалізованих навчальних закладах для дітей із вадами зору», представлену до офіційного захисту на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук за спеціальністю 14.02.01 – гігієна та професійна патологія

Актуальність теми дисертації. Перша чверть 21-го століття знаменує собою перехід від постіндустріального до інформаційного суспільства, в якому об'єм циркулюючої в мережах доступної інформації подвоюється кожні 3-5 років. Датизм сьогодні – це не тільки дидактична категорія, а й, за прогнозами Ноя Харарі, необхідність оперування надвеликими цифрами, кількісними показниками у віртуальному інформаційному просторі, вільна орієнтація в базах даних, вміння використовувати сучасні носії інформації, комп'ютерні технології для вирішення широкого кола не тільки професійних, а й повсякденних завдань індивідуального і колективного життєзабезпечення. Технічні і технологічні можливості комунікацій незмірно зросли, зумовивши одночасне протікання життєдіяльності людини в матеріальному і віртуальному світі. Цей процес пов'язаний з небувалим психоемоційним напруженням, що стало однією з підстав для характеристики сучасного суспільства як суспільства ризиків.

Одним з найбільш уразливих контингентів в цьому плані є діти і підлітки. Перші познають світ, другі – намагаються зрозуміти його і знайти своє місце у суспільстві та економіці, перш за все, на ринку праці. Вроджена або придбана патологія органу зору ускладнює соціалізацію дитини, що вкрай несприятливо впливає на їх особистість та положення в колективі. Сформовані в країні спеціалізовані установи (школи, відновлювальні та реабілітаційні центри), повинні, поряд з вирішенням загальноосвітніх програм, займатися реабілітаційною роботою, соціально-психогігієнічною адаптацією з метою

інтеграції дітей та підлітків з вадами зору в суспільство. Проблема має важливі психогігієнічні аспекти, зміст, стратегія і тактика яких дотепер не розроблені. Першочерговість вирішення цих комплексних гігієнічних завдань обумовлена також невтішними прогнозами ВООЗ і ООН, згідно з якими вже у 2021 році кількість сліпих дітей у світі досягне 2 млн. осіб. Тому дисертаційна робота Ольги Сергіївни Сасіної є актуальною, а обрана тема – достатньо обґрунтованою, пріоритетною і доцільною. Дисертаційна робота є фрагментом теми пріоритетного фінансування МОЗ України «Розробка та впровадження принципів медицини граничних станів у молоді» (№ держреєстрації 0115U000992, 2015 – 2017 рр.), співвиконавцем якої була кафедра гігієни та екології №1 ХНМУ, та НДР кафедри гігієни та екології №1 ХНМУ «Психогігієнічні аспекти навчання дітей з патологією сенсорної системи» (№ держреєстрації 0118U000949, 2017 – 2019 рр.)

Ступінь обґрунтованості та достовірності положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, є високою, що забезпечується добрим володінням і глибоким аналізом літератури, розкриттям причин виникнення у дітей та підлітків вад зору, застосуванням комплексу адекватних завданням дослідження, сучасних, інформативних, достатньо чутливих методів, в тому числі розробленої та впровадженої в практику психодіагностичного обстеження авторської комп'ютерної програми «Audiotest 2017», яка дозволяє проводити психофізіологічне тестування у слуховій модальності. Слід підкреслити в цьому плані позитивну роль застосування в роботі дійсно комплексного підходу з аналітичною (вивчення навчально-виховного режиму: розкладу навчальних занять та режиму дня); гігієнічною (вивчення санітарно-гігієнічних умов навчання: вимірювання параметрів мікроклімату, освітлення та шуму); медико-соціальною (вивчення ступеню розвитку провідної патології за індивідуальними медичними картами та журналами обліку захворювань); психофізіологічною (вимірювання основних властивостей нервових процесів); психодіагностичною (визначення особистих рис, психоемоційного стану, інтелекту та розповсюдженості донозологічних

психічних станів), а також статистичною (проведення статистичної обробки матеріалу) компонентами.

Враховуючи специфічний, складний для встановлення поглибленого контакту, контингент обстежених, слід виділити також такий елемент роботи, як загальна кількість вимірів, яка склала 3573 одиниць. Йдеться не про фіксування окремих параметрів, а творчу інтелектуальну роботу в тому числі з багатовекторними і комплексними результатами. Серед таких авторські модифікації тестів на визначення сили й лабільності нервових процесів, опитувальника Р. Кеттелла (High School Personality Questionnaire), що дозволяє оцінювати особистісні властивості за 14 факторами, використання «Психодіагностичного опитувальника старшокласника» (метод оцінки донозологічних психічних станів підлітків за 29 показниками), а також авторської комп'ютерної програми «Audiotest 2017». Отримані первинні результати оброблені адекватними статистичними методами (варіаційний, кореляційний, кластерний аналіз), які достатньо повно охарактеризовані у другому розділі дисертаційної роботи.

Новизна досліджень і одержаних результатів не викликають сумнівів, оскільки О.С. Сасіною вперше:

- визначені принципові особливості організації навчально-виховного процесу у спеціалізованих навчальних закладах для дітей із вадами зору, який має корелює з побудованим та впровадженим комплексом гігієнічних та офтальмологічних заходів;
- охарактеризовані саногенні чинники, спрямовані на збереження та зміцнення загального та психічного здоров'я учнів, а також чинники ризику (патогенні), які підлягають психогігієнічній корекції;
- встановлено причино-наслідковий зв'язок між загальними умовами та фізіологічно і психологічно обумовленими особливостями організації навчального процесу та позашкільного часу старшокласників спеціалізованого навчального закладу для дітей із вадами зору, та специфікою їх життєдіяльності, що відбивається на позитивному сприйнятті психологічного

мікроклімату в колективі, додержанні правил раціонального режиму дня і особистої гігієни;

- запропоновано проведення науково обґрунтованого моніторингу психічного здоров'я старшокласників із вадами зору, який будується на вимірі визначених показників функціонального стану. До них належать критеріальні ознаки когнітивних функцій, основних властивостей нервової системи, психоемоційного стану тощо;

- обґрунтовані оціночні критерії ризику розвитку патологічних психічних станів, які включають наявність та розповсюдженість донозологічних психічних станів у старшокласників із вадами зору. до яких належать типові акцентуації особистості (схильність до афектотимії та фрустрації), а також донозологічні психічні стани-попередники астенії, депресії, іпохондрії;

- запропоновані психогігієнічні рекомендації індивідуального, групового та популяційного спрямування з психогігієнічної корекції передпатологічних психічних станів;

- науково обґрунтовані, розроблені критеріально-методичні основи застосування психодіагностичного тестування авторської комп'ютерної програми «Audiotest 2017», яка дозволяє проводити психофізіологічне тестування в слуховій модальності для здійснення моніторингу стану психічного здоров'я старшокласників із вадами зору, діагностики та своєчасної корекції імовірних донозологічних порушень, які виникають у відповідь на дію несприятливих чинників життєдіяльності.

Практичне значення одержаних результатів полягає у:

- розробленні практичних рекомендації з психогігієнічної корекції донозологічних порушень у функціональному стані та стані здоров'я учнів із вадами зору, що складаються з трьох етапів: дослідження умов життєдіяльності, здійснення гігієнічної психодіагностики та проведення заходів первинної групової та індивідуальної психопрофілактики;

- обґрунтуванні, розробці та впровадженні у навчальний процес авторської тестової комп'ютерної програми у звуковій модальності «Audiotest 2017» для

визначення сили та лабільності нервових процесів в ході гігієнічного і психофізіологічного супроводження загальноосвітньої підготовки учнів старших класів з вадами зору у спеціальних навчальних закладах;

- підготовці та впровадженні практичних рекомендацій з психогігієнічної корекції донозологічних порушень у функціональному стані та стані здоров'я учнів із вадами зору, що складаються з трьох етапів: дослідження умов життєдіяльності, гігієнічної психодіагностики та проведення заходів первинної групової та індивідуальної психопрофілактики.

Авторську тестову комп'ютерну програму у звуковій модальності «Audiotest 2017» для визначення сили та лабільності нервових процесів впроваджено у навчальний процес кафедри загальної гігієни та екології Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова (акт впровадження від 30.08.2018 р.); у науково-практичну діяльність КЗ «Харківська спеціальна загальноосвітня школа-інтернат I-III ступеня №12» (акт впровадження від 19.09.2018 р.); у науково-практичну діяльність та навчальний процес КЗ «Харківський спеціальний навчально-виховний комплекс ім. В.Г. Короленка» (акт впровадження від 26.09.2018 р.); у науково-педагогічний процес кафедри гігієни та екології ДЗ «Дніпропетровська медична академія МОЗ України» (акт впровадження від 11.10.2018 р.).

Повнота викладення матеріалів дисертації в опублікованих працях і в авторефераті. Матеріали дисертації достатньо повно викладені у 15 наукових працях, з них 5 – у наукових фахових журналах (1 публікація в іноземному науковому виданні), 7 – у збірниках конференцій, з'їздів, 1 авторське право на твір, 1 монографія у співавторстві.

Опубліковані праці та автореферат адекватно відображають наукові положення, що викладені в дисертації.

Важливість результатів дослідження для науки і практики, шляхи їх використання. В дисертаційній роботі О.С. Сасіної наведене нове вирішення актуальної комплексної проблеми гігієни, психофізіології і профілактичної медицини в цілому щодо вирішення питань психодіагностики та

психогігієнічної корекції донозологічних психічних станів серед осіб підліткового та юнацького віку, які за умовами життєдіяльності та станом здоров'я знаходяться у стані підвищеної тривоги, постійної психоемоційної напруженості внаслідок фізичної та психічної депривації, в першу чергу, обмежень у пізнавальній сфері особистості, складних взаємовідносин в учнівському колективі. Диференційований підхід до оцінки стану здоров'я учнів, в першу чергу офтальмологічного, встановлення за допомогою інформативних об'єктивних методів кореляційних взаємозв'язків між медичними, психофізіологічними та соціально-психологічними паттернами якості життя обстежених контингентів підлітків з вадами зору є продуктивною основою для суттєвого розширення сфери застосування розробленої і успішно застосованої авторкою нової навчально-виховної психогігієнічної технології впливу та корекції у дітей та підлітків з іншими зрушеннями здоров'я вже на граничній стадії функціональних зрушень і маніфестації перших проявів психоемоційного дистресу. Широкі можливості в цьому плані відкривають комплексні практичні рекомендації, запропоновані О.С. Сасіною, які чітко сформульовані в тексті дисертації.

Обсяг, структура і зміст дисертації відповідають вимогам МОН України та виконані за традиційною схемою. Дисертація складається з анотації, вступу, огляду літератури, матеріалів та методів дослідження, 4 розділів власних досліджень, аналізу та узагальнення результатів досліджень, висновків, практичних рекомендацій, списку використаної літератури та 3-х додатків.

«Анотація» написана у відповідності з встановленими вимогами, стандартизованою формою, українською і англійською мовами.

«Вступ» викладено канонічно згідно з рекомендованою для дисертацій формою. Стисло охарактеризована актуальність теми, чітко сформульовані мета і завдання дослідження, визначено зв'язок дисертації з науковою діяльністю і тематикою НДР Харківського національного медичного університету, особистий внесок здобувача, а також надані інші кваліфікаційні параметри роботи.

Розділ 1 «Аналітичний огляд літератури» містить глибокий аналіз накопиченої різнопланової інформації щодо нейрофізіологічних основ адаптації дитини з вадами зору у соціально-біологічному оточенні, Розглядаються різні сценарії саморозвитку, соціалізації дитини з можливими негативними наслідками від від утрудненої адаптації через психофізіологічні дисфункції до патологічних станів. Поглиблене вивчення, корекція і запобігання таких вторинних зрушень методами нозологічної діагностики (поряд з первинною профілактикою) є одним з основних завдань психогієни дітей з патологією органу зору з метою збереження та зміцнення їх здоров'я.

Розділ 2 «Програма, об'єкти та методи дослідження» дає уявлення про планування роботи, вибір контингентів та методів дослідження у відповідності з метою і завданнями дослідження. Під безпосереднім спостереженням були учні 9-12-х класів віком від 14 до 19 років (115 осіб), які навчалися у спеціалізованих навчальних закладах Харківської облради. Комплексна програма досліджень складалася з 5 етапів і охоплювала послідовні елементи умов життєдіяльності, характеристики психофізіологічного стану та особистості обстежених старшокласників, вивчення загальної захворюваності, фізичного розвитку та стану психічного здоров'я учнів. Методичне забезпечення і обсяги проведених досліджень підтверджують доказовий характер одержаних авторкою результатів та правомірність висновків.

Розділ 3 «Гігієнічна характеристика умов життєдіяльності старшокласників з вадами зору, які навчаються у спеціалізованих навчальних закладах» складається з трьох підрозділів, в яких О.С. Сасіною на професійному для гігієніста рівні послідовно розкриваються санітарно-гігієнічні умови навчання, освітнього процесу і способу життя учнів спеціалізованих навчальних закладів. Визначено, що санітарно-гігієнічні умови навчання у спеціалізованих навчальних закладах для дітей із вадами зору загалом відповідають нормативним вимогам (за виключенням зовнішнього шуму на рівні 63 дБ), практично не мають негативного впливу на здоров'я дітей та підлітків і спрямовані на оздоровчу дію. Санітарно-гігієнічний та

протиепідемічний режим у навчальних закладах забезпечують оптимальні співвідношення інтелектуального та фізичного навантаження, тривалості навчальних занять і відпочинку; здійснення комплексу заходів із фізичного виховання та загартування дітей; організацію раціонального харчування; профілактику травматизму; дотримання протиепідемічних заходів та вимог техніки безпеки, охорони зору. Важливими особливостями обстежених навчальних закладів є наявність учбово-виробничих майстерень з підвищеним рівнем безпеки праці, а також комплексного медичного забезпечення учнів (4 лікаря, 4 медсестри і психолог).

Розділ 4 «Динаміка функціонального стану старшокласників, які навчаються в спеціалізованих школах для дітей з вадами зору» охоплює позиції щодо когнітивних функцій і психоемоційного статусу обстежених підлітків в динаміці. Матеріал розподілено на 4 підрозділи, що дозволило більш ретельно дослідити особливості формування функціональних зрушень в ході навчального процесу. Перш за все, це стосується психоемоційного стану обстежених: труднощі в навчанні, грі, оволодінні професією, побутові проблеми викликають складні переживання та негативні реакції, що може призвести до змін особливостей характеру та поведінки. В одних випадках це – невпевненість, пасивність, схильність до самоізоляції, у інших – роздратування, збудливість, агресія. Такі реакції значною мірою були пов'язані з низькою руховою діяльністю: сліпі старшокласники мали показники активності на рівні $4,26 \pm 0,19$ у.о., а слабозорі учні, на рівні $5,03 \pm 0,26$ у.о. ($p < 0,01$), тоді як показники самопочуття і настрою різнилися не достовірно. Вплив учбового навантаження на когнітивну сферу найбільшою мірою проявлявся у типовій тижневій динаміці психофізіологічних функцій (скорочення кількості образів пам'яті, фрагментарність, схематизм, низький рівень узагальненості, а також швидке забування інформації, пов'язане з нестачею сенсорного досвіду дитини).

Вивчення сили і лабільності нервової системи, застосування авторської методики «Audiotest 2017» (свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір

від 25.04.2018 за № 78561), дали можливість оцінити індивідуально-психологічні особливості стану вищої нервової діяльності - психофізіологічних якостей та психічних процесів, а також поглиблено вивчити властивості нервової системи і чинники, що визначають продуктивність пізнавальних здібностей. Слід також вважати цілком слушним і доказовим висновок, що динаміка функціонального стану обстежених залежить, як від факторів середовища (умови навчання), тяжкості специфічної патології, так і визначається індивідуально-типологічними характеристиками, що може бути успішно використано при побудові комплексу психогігієнічних профілактичних і коригуючих заходів.

Розділ 5 «Психогігієнічна характеристика психічного стану старшокласників із вадами зору, які навчаються у спеціалізованих навчальних закладах» несе значне навантаження у загальному контексті дисертаційної роботи і складається з двох підрозділів. В умовах зниження якості життя, успішності, самореалізації у дітей та підлітків на фоні обумовленого можливістю виникнення преморбідних психічних особливостей, частіше формуються, особливо у осіб з вадами зору, своєрідні донозологічні стани, характерними рисами яких є виснаження та зрив адаптаційно-компенсаторних механізмів особистості. Тому дуже важливою є позиція авторки дисертації щодо позитивної оцінки впливу навчально-виховного комплексу у спеціалізованій школі на психофізіологічний стан і здоров'я більшості вихованців закладу. Зокрема, визначено, що переважна кількість обстежених учнів спеціалізованої школи для дітей із вадами зору (від 54,3 % до 80,0 % за окремими шкалами, $p < 0,05-0,001$) відносяться до осіб від 25.04.2018 з нормативними психологічними ознаками та позбавлені акцентуацій. Проте, більш детальний аналіз дозволив виявити поширеність серед даного контингенту донозологічних станів-попередників імовірних психічних розладів ($p < 0,001$), які охоплюють $71,57 \pm 6,94$ % осіб страждаючих на сліпоту та $92,81 \pm 7,27$ % слабозорих. Третина учнів із вадами зору мають сполучену форму подібних зрушень. Серед таких прояви астенії (до $29,61 \pm 5,12$ % респондентів),

депресії (до $23,12 \pm 6,47$ %), іпохондрії (до $27,71 \pm 5,72$ %). Саме тому, як цілком справедливо вважає авторка, обов'язковим елементом профілактичних заходів з попередження психічних розладів у представників даного контингенту старшокласників повинні бути моніторинг психічного стану з використанням скринінгового тестування та цілеспрямована індивідуальна та групова психогігієнічна корекція виявлених донозологічних психічних станів.

Розділ 6 «Характеристика стану здоров'я старшокласників, які навчаються в спеціалізованих навчальних закладах для дітей із вадами зору» складається з трьох підрозділів, які охоплюють характеристику патології органу зору, загальної хронічної захворюваності та стан фізичного розвитку старшокласників спеціалізованих навчальних закладів. Отримані дані представляють інтерес з позицій особливостей канонічних маркерів стану здоров'я обстежених контингентів, а також, у більш широкому плані, як важливі показники громадського здоров'я в країні.

За показниками специфічної офтальмологічної патології учнів, які навчаються у спеціалізованих навчальних закладах для дітей з вадами зору, авторкою дисертації узагальнено та виділено три групи підлітків та юнаків за тяжкістю ураження органу зору: 1 група - старшокласники, що мають вкрай тяжкі порушення зору, до яких відносяться тотально сліпі індивідууми (абсолютна сліпота) та особи з світловідчуттям, пов'язаним з явищем залишкового зору (діти з гостротою зору від 0 (0 %) до 0,04 (4 %) з корекцією на око, яке бачить краще). Представники цієї групи навчаються на основі системи Брайля. До 2-ї групи слабозорих входять діти з гостротою зору від 0,05 (5 %) до 0,4 (40 %) (в умовах оптичної корекції). Крім того, до слабозорих відносяться діти з косоокістю. 3-тя група - це діти з функціональними розладами зору, які не належать за тяжкістю порушення зору до слабозорих, так як у більшості цих дітей зір коригується оптичними засобами. Гострота зору в цій групі становить 0,5 (50 %) - 0,8 (80 %).

На підставі аналізу розповсюдженості профільної патології серед учнів спеціалізованого навчального закладу для дітей із вадами зору був визначений

розподіл учнів за ознакою ступеню ураження зорового аналізатору: $78,43 \pm 3,2$ % старшокласників із вадами зору у навчально-виховному комплексі ім. В.Г. Короленка були віднесені до першої, а $21,57 \pm 2,6$ % - до другої групи щодо гостроти зору. У Харківській спеціальній загальноосвітній школі-інтернаті сліпі, слабозорі та діти з функціональними розладами зору співвідносились як 50:34:16 (у %). Дослідження особливостей фізичного розвитку старшокласників на основі вимірів показників фізичного розвитку виявило, що серед груп порівняння, гармонічний фізичний розвиток мали $76,15 \pm 3,89$ % сліпих учнів, $82,99 \pm 3,92$ % слабозорих та $84,78 \pm 3,98$ % зрячих. Проте, звертає на себе увагу той факт, що, незважаючи на суттєву перевагу осіб із гармонічним розвитком, чисельність представників основної групи (сліпі), слабозорих і зрячих, які мали дисгармонічний розвиток, складала $23,85 \pm 1,23$ %, $17,01 \pm 1,57$ % та $15,2 \pm 9,30$ %, відповідно. Інші хронічні захворювання не мали статистично значущої відмінності від зрячих однолітків ($p > 0,05$).

Розділ «Аналіз та узагальнення результатів» підсумовує проведені комплексне дослідження, узагальнює основні положення наукового обґрунтування психогігієнічних заходів з первинної профілактики психічних розладів підлітків з патологією органу зору, які навчаються в спеціалізованих навчальних закладах. Безумовною заслугою О.С. Сасіної є інтеграція окремих важливих результатів у єдину систему, яка дозволяє оцінювати і прогнозувати зміни психофізіологічного стану і паттерни психосоматичного здоров'я на основі гігієнічної донозологічної психодіагностики та корекції граничних психічних станів як важливих компонентів психогігієни підлітків з вадами зору. Корекція первинного часткового дефекту медико-педагогічними і психогігієнічними засобами підвищує компенсаторні можливості, включає в структури кожної стадії розвитку зв'язку первинно порушеного аналізатора, утворюючи рухливу систему, складний ансамбль психічних утворень, що не ідентичний психологічній системі ні абсолютно сліпого, ні зрячого. Фактично йдеться про науково обґрунтовану медико-психологічну реабілітацію у

найбільш широкому розумінні цього перспективного напрямку синології на психогігієнічному підґрунті.

Поліфункціональність державних спеціальних освітньо-виховних установ, які виконують навчально-виховну, санітарно-гігієнічну, корекційно-розвиваючу, соціально-адаптаційну, лікувально-відновну, профорієнтаційну функції, вимагає від дослідника, який поставив перед собою амбітну і складну мету науково обґрунтувати психогігієнічні заходи з первинної профілактики психічних розладів старшокласників з патологією органу зору на основі гігієнічної донозологічної психодіагностики та психогігієнічної корекції граничних психічних станів, різнопланових знань, методичних навичок, а також володіння індивідуалізованим підходом до кожного обстеженого підлітка. З цими завданнями О.С. Сасіна справилася повністю.

Висновки і практичні рекомендації відповідають поставленим в роботі завданням, органічно витікають з конкретних результатів досліджень, чітко сформульовані і містять нові, важливі у науково-практичному плані положення.

Список використаних джерел оформлено згідно сучасних вимог, складається з 243 наукових джерел (у тому числі 38 латиною).

Недоліки дисертаційної роботи і автореферату щодо їх змісту і оформлення.

Принципових зауважень щодо змісту і оформлення дисертації та автореферату немає, за винятком поодиноких граматичних неточностей та української лексики в тексті, які більшою частиною були виправлені авторкою дисертації. Все це дозволяє оцінити рецензовану дисертацію цілком позитивно.

Однак, в ході ознайомлення з текстом виникли деякі запитання, відповіді на які бажано було б надати в ході офіційного захисту.

1. В ході аналізу виявлених психофізіологічних зрушень та патологічних змін у стані здоров'я обстежених підлітків цілком слушно зроблено акцент на їх дезадаптаційному характері. Чи не доцільно в даному контексті вважати такі зміни проявами психосоматичного дизрегуляційного синдрому? Тим більше, що такий висновок і підхід можуть сприяти корекції

функціональних зрушень, що спостерігаються в динаміці навчання і формуванні особистості у старшокласників.

2. У подоланні на основі гігієнічної донозологічної психодіагностики та психогігієнічної корекції граничних психічних станів згідно з сучасною парадигмою основну роль відводять процесам самовизначення та саморозвитку. Як в цьому плані Ви відноситеся до застосування копінг-стратегій і можливості (необхідності) включення їх в арсенал комплексного психогігієнічного супроводу старшокласників спеціалізованих шкіл?

3. Будь ласка, сформулюйте коротко Ваше бачення перспективи подальших досліджень в цьому продуктивному комплексному напрямку психогігієни.

Слід ще раз підкреслити, що питання поставлені виключно в плані наукової дискусії, з урахуванням виконаної авторкою власноруч на високому науково-методичному рівні доброякісної і перспективної у гігієнічному та психофізіологічному значенні дисертаційної роботи.

Рекомендації щодо використання одержаних в дисертації результатів в практику стосуються, перш за все, запропонованої авторкою системи психогігієнічного супроводу, гігієнічної донозологічної психодіагностики та психогігієнічної корекції граничних психічних станів у широких контингентів учнівської молоді, в тому числі, підвищеного ризику в плані здоров'я.

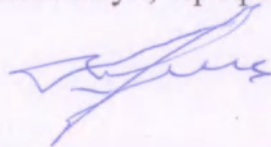
ВИСНОВОК

Дисертація Сасіної Ольги Сергіївни на тему: «Психогігієна навчання старшокласників в спеціалізованих навчальних закладах для дітей із вадами зору» є самостійною завершеною науково-дослідною роботою, що містить нове вирішення актуальної і важливої задачі наукового обґрунтування психогігієнічних заходів з первинної профілактики психічних розладів старшокласників з патологією органу зору, які навчаються у спеціалізованих навчальних закладах, на основі гігієнічної донозологічної психодіагностики та психогігієнічної корекції граничних психічних станів.

За актуальністю, рівнем наукової новизни та практичним значенням дисертаційна робота Сасіної Ольги Сергіївни відповідає п. 11 «Порядку присудження наукових ступенів» щодо кандидатських дисертацій, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 зі змінами та доповненнями, а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата медичних наук.

Офіційний опонент

Перший заступник директора Державного підприємства «Український науково-дослідний інститут медицини транспорту» Міністерства охорони здоров'я України, доктор медичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України

Л.М. Шафран

Підпис доктора медичних наук, професора, Заслуженого діяча науки і техніки України Шафрана Леоніда Мойсейовича засвідчую:

Вчений секретар ДП «Український НДІ медицини транспорту» Міністерства охорони здоров'я України к.б.н.

Н.С. Бадюк

Відклик офіційного опонента надіслав до спеціалізованої вченої ради 06.06.2019р.

Вч. секретар